

ما و روز جهانی فلسفه

امسال ایران میزبان همایش روز جهانی فلسفه است. این همایش که هر ساله به مدد سازمان یونسکو برگزار می‌شود، امسال موضوع نسبت نظر و عمل را محور کار خود قرار داده است.

امسال ایران میزبان همایش روز جهانی فلسفه است. این همایش که هر ساله به مدد سازمان یونسکو برگزار می‌شود، امسال موضوع نسبت نظر و عمل را محور کار خود قرار داده است.

امسال ایران میزبان همایش روز جهانی فلسفه است. این همایش که هر ساله به مدد سازمان یونسکو برگزار می‌شود، امسال موضوع نسبت نظر و عمل را محور کار خود قرار داده است. آنچه از پی می‌آید گفت‌وگوی کوتاهی است با دو تن از پژوهشگران و استادان فلسفه- دکتر اصغر واعظی و دکتر محمدعلی آذرشب- درباره این همایش و نقش آن در معرفی میراث فلسفی ایران اسلامی به جهان معاصر.

راه‌های معرفی فلسفه ایرانی - اسلامی به جهانیان را بسته‌ایم

دکتر اصغر واعظی در گفت‌وگو با خبرنگار مهر در مورد برگزاری همایش روز جهانی فلسفه در ایران و نقش آن در معرفی فلسفه ایرانی به جهانیان گفت: برای معرفی فلسفه ایرانی به جهانیان راهکارهای متفاوتی وجود دارد. نمونه‌ای از این راهکارها عبارتند از گسترش همکاری‌های دانشگاهی ایران با دیگر کشورها در چارچوب تبادل استاد و دانشجو، همکاری در جهت ایجاد دپارتمان‌های اسلام‌شناسی و ایران‌شناسی با رویکرد فلسفه‌پژوهی در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی دیگر کشورها و ترجمه صحیح آثار فیلسوفان اسلامی به زبان دیگر کشورها. برگزاری همایش، تنها یک راهکار در کنار دیگر راهکارهای مؤثر برای معرفی فلسفه ایرانی به جهانیان است.

وی افزود: تردیدی وجود ندارد که برگزاری چنین همایش‌هایی می‌تواند در معرفی فلسفه اسلامی نقش ایفا کند اما پرسش مهم این است که میزان این تأثیرگذاری چقدر است و به چه قیمت؟ به گمان من انتظارات ما از یک همایش چندروزه باید به اندازه خود آن باشد. اشتباه بزرگی است اگر تصور کنیم برگزاری چنین همایش‌هایی می‌تواند تأثیری چشمگیر در معرفی فلسفه ایرانی داشته باشد، به‌خصوص آنکه ما تقریباً همه راهکارهای دیگر معرفی فلسفه ایرانی را رها کرده‌ایم و همایش‌هایی از این دست را هم بدون یک طرح و برنامه مدون و صرفاً چنانچه شرایط اقتضا کند برگزار می‌کنیم.

علاوه بر آن، چگونگی مدیریت همایش، میزان استقبال اندیشمندان داخلی و خارجی از همایش، سطح علمی مقالات ارائه‌شده به همایش و رغبت شرکت‌کنندگان به برقراری تعامل و دادوستد فکری از جمله عوامل مهمی هستند که می‌توانند در تعیین میزان نقش همایش در معرفی فلسفه ایرانی به جهانیان مؤثر باشند. به اعتقاد من، محورهای مرتبط با موضوع همایش به‌گونه‌ای تعیین‌شده که بیشتر به فلسفه غرب نزدیک است و همین میل به جانب فلسفه غرب سبب خواهد شد که همایش کمتر رنگ ایرانی- اسلامی داشته باشد.

واعظی در رابطه با موضوع این همایش که «نسبت نظر و عمل» است و اینکه این موضوع تا چه اندازه می‌تواند در عام‌کردن فلسفه مؤثر واقع شود هم گفت: موضوع همایش نسبت عمل و نظر است. اما برای تعیین میزان تأثیرگذاری همایشی با این عنوان، می‌توان خود همایش را از دو منظر عمل و نظر مورد ارزیابی قرار داد. ارزیابی یک رویداد از بعد نظری هنگامی است که مبنای داوری و ارزش‌گذاری ما صرفاً اموری انتزاعی و غیرتجربی باشد.

از این منظر حتی ماه‌ها پیش از برگزاری همایش با اطمینان می‌گوییم که این همایش رویدادی بسیار مهم در جامعه علمی و فرهنگی کشور است و می‌تواند تحولی چشمگیر در محافل فلسفی ایران ایجاد کند. ولی حقیقت آن است که ارزش‌گذاری نظری جایگاه قابل‌اعتنایی در تعیین نقش راه فرهنگی و حل سؤالات امروزی ما ندارد. در واقع، داوری منفک از شرایط عینی و واقعی، بیشتر تظاهر به علم است نه تصاحب علم.

عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی یادآور شد: اما ارزیابی یک رویداد از بعد عملی هنگامی است که مبنای داوری ما درباره آن، یافته‌های موجود و داده‌های تجربی باشد. از این منظر، تعیین میزان تأثیرگذاری همایش روز جهانی فلسفه در عام‌کردن فلسفه در ایران بستگی به میزان موفقیت عملی آن دارد. اگر برگزاری این همایش منجر به پدید آمدن این دغدغه در جامعه علمی و پژوهشی کشور شود که نسبت عمل و نظر به یکی از موضوعات محوری جامعه پژوهشی کشور مبدل شود، آنگاه می‌توان گفت همایش به توفیقی بزرگ دست یافته است؛ در غیراین صورت باید گفت این رویداد فرهنگی در عین سودمند بودن رویدادی است عادی در کنار دیگر رویدادهای علمی- فرهنگی.

این استاد فلسفه اظهار داشت: آنچه اهمیت پرداختن به نسبت عمل و نظر را برای ما دوچندان می‌کند آن است که فلسفه اسلامی بیشتر فلسفه‌ای نظری است. فلسفه اسلامی در عین غنا و پرمایگی محتوا در شاخه‌های مختلف فکری، از کاستی‌هایی رنج می‌برد که یکی از این کاستی‌ها انتزاعی بودن و فاصله‌داشتن آن از عمل و ساری‌نشدن در جریان زندگی روزمره است. از وظایف سنگین متعاطیان فلسفه اسلامی در زمانه ما، بازتعریف ساختار فلسفه اسلامی متناسب با مباحث جدید فلسفه معاصر غرب و تلاش برای کاستن فاصله نظر و عمل در این حوزه بسیار مهم فلسفی است. پرسش اساسی در این ارتباط آن است که برگزاری همایش روز جهانی فلسفه با موضوع نسبت عمل و نظر آیا می‌تواند در این راستا گام مؤثری بردارد؟

به نظر می‌رسد با توجه به عدم فراهم‌شدن زیرساخت‌های فکری و فرهنگی مناسب برای تحولات بزرگی از این دست، شعاع تأثیرگذاری همایش روز جهانی فلسفه بسیار محدود باشد. برگزاری همایش‌ها و نشست‌های علمی و کرسی‌های نظریه‌پردازی تنها زمانی می‌تواند تأثیری واقعی و تحولی نمایان در جامعه علمی و پژوهشی کشور داشته باشد که به یک جریان مستمر فرهنگی و ریشه‌دار تبدیل شود. توجه گذرا و مقطعی به یک پدیده مهم فرهنگی، نتیجه‌ای جز تأثیرگذاری مقطعی نخواهد داشت.

فلسفه باید برای عموم مردم باشد

دکتر محمد علی آذرشب در مورد برگزاری همایش روز جهانی فلسفه در ایران و اینکه این همایش تا چه اندازه می‌تواند در معرفی فلسفه ایرانی به جهانیان مؤثر واقع شود گفت: یکی از نقاط قوت فرهنگ و اندیشه ایرانیان فلسفه است.

فلسفه‌ای که توسط فلاسفه ایرانی ارائه شد عبارت از حکمت است. در واقع ما به فیلسوفانمان لقب حکیم دادیم یعنی درمان‌کننده افکار و اندیشه‌ها و منش‌ها و رفتارهای انسان است و می‌تواند اینها را بادقت و موشکافی بررسی کند و این «حکیم» از قرآن گرفته شده است و معنای بسیار وسیعی دارد و به معالجه انسان‌ها یا راه نشان دادن به انسان‌ها می‌پردازد تا راه صحیح را انتخاب کنند.

بنابراین فلسفه در فرهنگ ایرانی اسلامی مانند فلسفه غربی نیست که فلاسفه در یک چارچوبی بنشینند و فکر کنند و اندیشه بسازند و در مجموعه خودشان و اندیشه‌هایشان دور بزنند، فلاسفه اسلامی حکما هستند که با تمام مسائل زندگی انسان‌ها سروکار دارند و انسان را از انحرافات فکری دور کرده و راه سعادت را به او نشان می‌دهند. مشاور امور بین‌الملل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یادآور شد: این معنا در فلسفه اسلامی کاملاً نمایان است به همین جهت فلاسفه ایرانی با انسان‌ها سروکار دارند، هم مسائل انسانی و اجتماعی انسان‌ها را بررسی کرده‌اند و همچنین بین مردم حتی مردم کوچه و بازار شناخته شده هستند و راه‌حلی برای جلوگیری از انحرافات فکری و اندیشه‌ای و کج سلیقه‌ی و کج رفتاری انسان‌ها ارائه داده‌اند.

رئیس مرکز مطالعات فرهنگی ایران و عرب مجمع تقریب مذاهب اسلامی درباره موضوع این همایش که نسبت میان عمل و نظر است و اینکه این موضوع تا چه اندازه می‌تواند در عام کردن فلسفه مؤثر واقع شود نیز گفت: این احتیاج به کار زیادی دارد. متأسفانه الان فلسفه در اذهان عمومی عبارت است از یکسری اندیشه‌های نظری که محبوس فلسفه است و مخصوص کسانی است که فلسفه می‌خوانند و در گروه‌های فلسفه مطالعه می‌کنند.

این همایش به گام برداشتن در جهت عام کردن فلسفه کمک می‌کند و در مرحله اول باید فلسفه برای جوانان و نوجوانان تدوین شده و این اندیشه را ایجاد کنیم که فلسفه برای افراد خاصی نیست بلکه برای عموم افراد است و نگارش کتب فلسفی برای جوانان و نوجوانان یک کار ارزنده و مفید است که مورد تأکید مقام معظم رهبری است.

به همین جهت نه فقط باید متخصصین فلسفه بلکه متخصصین جامعه‌شناسی و علوم انسانی بنشینند و فلسفه را به‌عنوان یک متد فکری و رفتاری برای جوانان و نوجوانان ارائه دهند و بدانیم که فلسفه عبارت است از حکمت و راه‌وچاه نشان دادن و خوب اندیشیدن و صحیح فکر کردن. اگر چنین عمل کنیم فلسفه به‌تدریج عمومیت خواهد یافت. وی درباره نقش برگزاری این همایش در گسترش گفت‌وگو و تعامل بین فلسفه‌پژوهان ایرانی با فلسفه‌پژوهان دیگر فرهنگ‌ها گفت: فلسفه حکمت است و با انسان‌ها در ارتباط است و می‌تواند محیط و دایره‌ای برای ایجاد زمینه‌های مشترک بین افکار و اندیشه‌های ایران و اسلام و حتی اندیشه‌های غربی باشد.

به‌نظر می‌رسد یکی از کارهای بزرگی که در قرون شکوفایی تمدن اسلامی انجام شد تعامل فلسفی بود، اینکه افکار و اندیشه‌های فلاسفه یونانی به عربی ترجمه و در میان مسلمانان منتشر شد و آثار و اندیشه‌های فیلسوفان ایرانی اسلامی و اندلسی هم به اروپایی ترجمه شد. این نشان می‌دهد که تعامل در زمینه فلسفه تعاملی است که می‌تواند ماورای سدهای قومی، نژادی، مذهبی و طایفه‌ای بوده و تعامل و گفت‌وگو بین ملت‌ها را ایجاد کند.